Р Е Ц Е Н З И Я

на дисертационен труд на тема

„Преднамерено влияние върху неорганизирани социални общности“

на **Ана Илиева Халил**,

за придобиване на ОНС „доктор“ в професионално направление 3.2. „Психология“, докторска програма „Обща психология“

Научен ръководител: проф. д.н. Майяна Митевска

Рецензент: проф. д.н. Валери Стоянов

1. Актуалност на темата и обща характеристика на труда

Дисертационният труд на Ана Илиева Халил е посветен на безспорно актуален и интердисциплинарен проблем – механизмите на целенасочено (преднамерено) социално влияние в дигиталната среда. С навлизането на алгоритмично медиираната комуникация, социалните мрежи и феномени като „ехо-камери“ и „филтърни балони“, традиционните психологически модели на групово влияние претърпяват радикална трансформация. Днес сме свидетели, в контекста на съвременната дигитализация и трансформация на социалните взаимодействия, на нов социален феномен - неорганизираните социални общности. Това са дифузни, мрежови структури без формално лидерство и ясна йерархия, които обаче демонстрират забележителна динамика и кохезия при формирането на обществени нагласи, поляризация и колективни действия.

Докторантът правилно идентифицира, че неорганизираните социални общности в дигитална среда са особено податливи на манипулативно влияние, поради липсата на формална структура и устойчиви механизми за регулация. Изследването на механизмите, чрез които се променя

поведението и нагласите в социалните мрежи, има както висока теоретична стойност за социалната психология, така и практическа приложимост в сфери като маркетинга (в т.ч. и политическия маркетинг), медийната грамотност, превенцията на влияния от хибридно естество (когнитивни войни) и др.

Докторантът си поставя научно значима цел на изследването - „… да се анализира и емпирично да се изследва проявлението на преднамереното социално влияние в неорганизирани социални общности и ролята на индивидуалните психологически фактори в този процес.“ (с. 6).

Дисертационният труд се изгражда в теоретично и емпирично отношение върху тезата, че преднамереното социално влияние се осъществява чрез комуникационни стратегии, които активират психологически и социални механизми и водят до промени в нагласите и поведението на хората.

Дисертацията е структурирана в увод, три глави, заключение и библиография, разгърнати на 149 стр. компютърна разпечатка.

Първа глава „Теоретични основи на социалното влияние в неорганизирани социални общности“ поставя фундамента на изследването, като разглежда социалното влияние не просто като индивидуално-психичен процес, а като резултат от сложно взаимодействие между личността и социалната среда. Авторът разглежда социалното влияние като централен феномен, чрез който се формират и променят нагласите и поведението. Подчертава се, че то функционира като регулатор на поведението и средство за социална интеграция. Анализирани са класически подходи (като тези на Чалдини, Ташфел и Търнър) и обяснителни модели за конформизма и убеждаването. Включени са и съвременни интегративни модели, които обясняват как влиянието се реализира чрез съзнателни и несъзнателни процеси, при които индивидът не винаги разпознава източника и характера на въздействието.

Специално внимание е отделено на неорганизираните общности в дигитална среда, които се характеризират с висока динамичност и липса на формална структура, което ги прави податливи на преднамерено, манипулативно въздействие. В края на главата авторът предлага собствена интегративна рамка, която свързва комуникационните стратегии с индивидуално-психични фактори и социално-психологическите механизми, в обща аналитична рамка. В такъв смисъл се създава възможност социалното влияние да се изследва като процес, който се детерминира от взаимодействието между личностни характеристики (ценности, мотивация), груповата динамика и особеностите на дигиталната среда.

Втора глава „Механизми и стратегии на преднамерено социално влияние“ е посветена на осмисляне и изяснява на конкретните инструменти и пътища, по които се упражнява социалното влияние. Индивидуалната податливост на социални влияния се обяснява чрез когнитивните процеси (начинът по който обработваме информацията), емоционални и мотивационни фактори, както и е обоснована ролята на специфични личностни черти във връзка с индивидуалната податливост.

Анализирано е въздействието на социалните норми и груповия натиск, както и конкретни комуникационни техники. Важен акцент е поставен върху медийната среда и разпространението на дезинформация.

Специално внимание е отделено в нарочен параграф на ролята на социалните мрежи, алгоритмите и персонализираното съдържание. Те структурират информационната среда по начин, който може да усили определени послания и да създаде „филтърни балони“. Главата завършва с разглеждане на подходи за противодействие и защита срещу нежелано влияние.

Първите две глави подготвят почвата за емпиричното изследване, представено в трета глава, като показват ясно тезата на автора, че влиянието в дигиталната ера е комплексен феномен, който предполагаемо се влияе

значимо от личностни характеристики като екстравертност, невротизъм и мотивация за социално одобрение.

Теоретичната част на дисертационния труд показва способността на докторанта да анализира социални, социално-психични и личностно-психологически феномени и взаимовръзките между тях. Всяка от двете глави завършва с логични изводи, които са ориентирани към създаване на собствен за докторанта модел на емпирично изследване, с което да се отговори на някои празнини в научното осветляване на актуален социален проблем – за факторите които обуславят мощното влияние върху нагласите на хората и тяхното поведение в дигиталната ера.

Методологията на емпиричното изследване в дисертационния труд на Ана Халил е представена в трета глава. Съществен плюс за дисертационната разработка е фактът, че две трети от обема й е посветен на собственото за докторанта изследване. Така по-отчетливо може да се обосноват научните и научно-приложните приноси на докторанта.

За осъществяването на емпиричното изследване е използван количествения подход и то се фокусира върху идентифицирането на статистически значими взаимовръзки между индивидуално-психични характеристики и податливостта към социално влияние.

Обект на изследването са неорганизирани социални общности в дигитална среда (социални мрежи, онлайн платформи), които нямат формална структура и лидери, а предмет на изследването са психологическите механизми за преднамерено влияние и ролята на личностните черти, ценностите и стремежът към социално одобрение.

Заявената цел на емпиричното изследване е да се провери и анализира „… как преднамереното социално влияние се проявява в неорганизирани социални общности и как индивидуалните психологически фактори модерират този процес.“ (с. 51).

Докторантът формулира една централна хипотеза, която е декомпозирана в четири значими, логични и емпирично проверими хипотези.

Изследването е реализирано чрез корелационен изследователски дизайн. Въз основа на синтезирания модел на собственото за докторанта изследване се търси проверка на това, как външните комуникационни стратегии се „пречупват“ през индивидуалните особености на човека в дигиталната среда. С други думи моделът, онагледява взаимодействието между комуникационни стратегии, личностни характеристики и крайните поведенчески реакции.

За събиране на емпирична информация се използват следните инструменти: авторски анкета за демографска информация и оценка на дигиталното поведение; личностен въпросник на Айзенк (EPQ); скала за мотивация за социално одобрение (Crowne-Marlowe) - оценява стремежа към позитивна социална оценка; методика на Олпорт-Вернън-Линдзи, за диагностика на ценностните ориентации (теоретични, икономически, естетически и др.).

Извадката се състои от 137 респонденти, представени със своите индивидуално-демографски измерения с подробности в дисертационния труд. Налице е доминиране на женския пол в извадката, което е подробно анализирано от докторанта като ограничение, характерно за онлайн базираните проучвания.

За обработка на емпиричната информация са използвани коректно разнообразни статистически филтри: описателна статистика, корелационен анализ, χ^2 тест и непараметричният тест на Крускал–Уолис.

Основните значими находки на докторанта са следните:

1. Не е установена пряка взаимовръзка между базовите личностни променливи (екстравертност, невротизъм, психотизъм) и показателите за възприемано социално влияние. Това отхвърля опростените модели, че

определен тип темперамент (например по-невротичните или по-екстравертните) е универсално по-податлив на дигитални манипулации.

2. Изследването установява, че няма статистически значима зависимост ($p>0.05$) между мотивацията за социално одобрение и преживявания социален натиск. С други думи хората с висок стремеж към одобрение не изпитват субективно средата като „притискаща“ ги.

3. Ясно е обоснован парадоксът на „неосъзнатото влияние“: Емпирично е доказана значима отрицателна взаимовръзка между мотивацията за социално одобрение и *декларираното/възприеманото* групово влияние. Изводът е фундаментален: индивидите с най-висока потребност от социално приемане са най-склонни да отричат или да не разпознават, че са повлияни от групата. Те приемат чуждите нагласи, интернализират ги и ги преживяват като напълно собствени, автономни решения и избори.

4. Не е установено възрастта да е определящ фактор за избора на доминиращ информационен канал в рамките на извадката ($\chi 2=12.34; df=9; p=0.195$). Също така, тестът на Крускал-Уолис ($H=0.41; df=3; p\approx0.94$) показва, че нивото на мотивация за социално одобрение остава сходно, независимо от предпочитания медиен източник.

Синтезираният от докторанта модел и неговата емпирична проверка показва, че в неорганизираните дигитални общности влиянието има дифузен, непряк и хоризонтален характер. Нормативната неопределеност в интернет кара потребителите да търсят „социално доказателство“ под формата на харесвания, споделяния и коментари. Тези количествени измерители се превръщат в илюзорен ориентир за консенсус (ехо-камери), задействайки несъзнателни когнитивни евристики и автоматизми.

Освен научна стойност, находките на докторанта имат и практическа такава. Резултатите предоставят критична емпирична база за експерти по киберпсихология, медийна грамотност, връзки с обществеността и

дигитален маркетинг, както и специалисти в областта на когнитивните войни.

Разкриването на механизма на „неосъзнатото съобразяване“ дава насоки за създаването на образователни програми, развиващи критично мислене и устойчивост срещу дезинформация.

Като цяло емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено. Емпиричната информация е подходящо статистически обработена, качествените анализи са съразмерни на получените емпирични резултати и логически произтичат от тях, като са съотнесени към заложените хипотези.

Получени са научни и научно-приложни приноси в значима област на психологическото знание.

Не съм констатирал плагиатство от автора на дисертационния труд. Литературните източници са ползвани коректно.

Авторефератът съответства на дисертационната разработка. Докторантът е представил пред заинтересованата публика резултатите от дисертационното изследване чрез серия от публикации, с което отговаря и на минималните изисквания на Закона за развитие на академичния състав в РБ и Правилника за приложението му.

2. Научни и научно-приложни приноси

Приемам самооценката на докторанта за постигнатите научни и научно-приложни приноси като адекватна. В обобщен вид могат да се представят по следния начин:

1. Дисертационният труд обогатява социално-психологическата теория, като извежда интегративен модел за анализ на преднамереното социално влияние отвъд традиционните организирани групи — в специфичния контекст на дигиталната среда и неорганизираните общности.

2. Чрез емпирично изследване се разкрива как индивидуалните психологически фактори (личностни черти, ценности и мотивация за

социално одобрение) взаимодействат с алгоритмичните и комуникационните механизми на въздействие.

3. Практическият принос се изразява в идентифицирането и обосноваването на подходи за противодействие на дигиталната манипулация, дезинформацията и поляризацията чрез развиване на критично мислене и медийна грамотност.

3. Препоръки и критични бележки

Нямам съществени критични бележки към докторанта. Препоръчвам му да продължи работата по темата, като включи в дизайна на емпиричните търсения освен личностни и други фактори, добре обосновани и представени в дисертационния труд, за да се дообогати знанието за характера на взаимодействията между тях.

Заключение:

1. Дисертационния труд на Ана Илиева Халил е разработен задълбочено, като в него се разпознава осезаемо авторовото присъствие и високата психологическа култура на докторанта.

2. Получени са собствени за докторанта значими научни и приложни приноси.

3. Оформлението на труда съответства на изискванията за представяне на подобни научни изследвания.

Цялостната ми оценка за труда е положителна и това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да гласуваме за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. Психология, на Ана Илиева Халил.

15.10.2026 г.

Гр. Варна Рецензент:

Проф. д.н. Валери Стоянов